

определению единого термина, которым должен обозначаться субъект, реализующий административные функции. Значительное внимание уделено научным работам по проблематике определения юридических лиц публичного права. В контексте исследования анализируются научные подходы к определению понятия «публичная администрация», а также относительно разграничения таких понятий, как государственное управление и политическая деятельность. Доказано, что подход, согласно которому субъект, реализующий административные функции, характеризуется как юридическое лицо публичного права, позволяет выделить его организационную автономию и специфику пользования имуществом. Подчеркнута необходимость обеспечения чёткого закрепления в действующем законодательстве статуса органов исполнительной власти как юридических лиц публичного права.

Ключевые слова: территориальная организация управления, отраслевая организация управления, орган исполнительной власти, субъект, юридическое лицо публичного права.

Summary

Anpilogov O. Determination and characterization of the regional governance territorial and branch organizations entities: modern scientific approaches.

The article is devoted to substantiation of expediency of regional management territorial and branch organizations subjects definition and characteristics as public law legal entities. The author analyses modern scientific approaches to the definition of a single term which shall be the entity that implements the administrative functions. Considerable attention is paid to scientific developments on the issue of public law legal persons determining. In the context of the study there analyzes the scientific approaches to the «public administration» definition, and concerning the «state governance» and «political activity» concepts delimitation. It is proved that the approach according to which the entity implements the administrative functions, characterized as public law legal entity, allows to select organizational autonomy and the property use specificity. The need for clearly establishing in the legislation the Executive authorities status as public law legal entities is highlighted.

Key words: territorial organization management, branch management organization, the Executive authority, subject, public law legal entity.

УДК 346.7

О. М. ОХОТНИКОВА, А. В. ЩАВА

Олена Миколаївна Охотнікова, кандидат юридичних наук, доцент Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Аліна Володимирівна Щава, магістр права Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВОЮ ВЛАСНІСТЮ НА ШЛЯХУ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Визначальним чинником розвитку світової економіки у сучасних умовах є процес глобалізації. Внаслідок цього конкурентна боротьба виробників є не лише «внутрішнім» питанням національної економіки, а набула міжнародного масштабу. Уряд кожної країни заінтересований у підвищенні конкурентоспроможності національного товаровиробника, ключовим елементом на шляху до чого є державне сприяння розвитку інноваційних процесів. Для України питання перебудови національної економіки гостро стояло вже багато років, а з підписанням у 2014 р. Угоди про асоціацію з ЄС запровадження реальних перетворень в державному регулюванні економіки стало об'єктивною необхідністю.

Реалізація вказаних питань вимагає формування державної економічної політики, яка була б спрямована на інноваційні зрушення в економіці та стимулювала інноваційну активність національних підприємств.

Питання державного управління та його взаємозв'язку з інноваційними процесами в економіці були предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців, серед яких: С. С. Арутюнян, О. М. Батрак, Н. В. Даник, В. А. Здрі, Г. В. Кирилюк, П. П. Крайнів, Т. С. Мілевська, Н. О. Можаровська та ін.

Досліджуючи проблеми формування інноваційної системи в Україні, науковці визначають важливі передумови їх подолання. Зокрема, Н. О. Можаровська вказує про необхідність підвищення ролі держави у технологічному оновленні, системи податкових і кредитних пільг для інновацій, фінансування трансферу технологій. Т. С. Мілевська говорить про важливість державного фінансування досліджень у сфері фундаментальних наук, високого рівня викладання в університетах, підтримки прикладних досліджень і розробок з боку бізнесу. При цьому вона зазначає, що для розвитку інноваційної системи України необхідним є поєднання досвіду традиційних та альтернативних моделей інноваційного розвитку¹.

Ми підтримуємо зазначені погляди науковців та вважаємо, що крім вказаних елементів рушійними силами на шляху до розвитку інноваційної моделі економіки є залучення в господарський обіг інтелектуальних ресурсів, комерціалізація об'єктів промислової власності, освоєння передових технологій. Саме це, на

нашу думку, є квінтесенцією інноваційних зрушень в економіці будь-якої держави. Внаслідок цього безпосереднього значення для переходу нашої держави до інноваційної моделі розвитку економіки набуває характер державного управління промисловою власністю та рівень правового регулювання відносин, що виникають в процесі створення й використання об'єктів промислової власності.

Виявлення закономірностей впливу управління промисловою власністю на розвиток інноваційних процесів не було достатньо досліджено у вітчизняній доктрині. Тому **метою** даної статті є аналіз взаємозв'язку та ролі державного управління промисловою власністю для побудови інноваційної моделі розвитку національної економіки. Досягнення поставленої мети є можливим через розв'язання наступних завдань: дослідження закономірностей впливу державного управління промисловою власністю на розвиток інноваційних процесів в економіці, виявлення недоліків державного управління у сфері промислової власності та пошук шляхів їх усунення.

Світовий досвід переконливо свідчить, що перехід до інноваційної моделі розвитку економіки можливий лише за умови ефективного використання інтелектуального потенціалу, розвитку інституту інтелектуальної власності, широкомасштабного впровадження в господарській обіг результатів інтелектуальної, творчої праці². Це є можливим насамперед завдяки створенню налагодженої системи державного управління промисловою власністю, в рамках якої забезпечувалися б гарантії охорони прав патентовласників на рівні міжнародних стандартів, можливості економічно ефективного використання об'єктів промислової власності та стимулювання підприємств на впровадження інноваційних технологій у своєму виробництві.

В Україні правова охорона промислової власності за радянських часів була на дуже низькому рівні. Ця обставина негативно позначилась на рівні захищеності результатів творчої праці науково-технічних працівників у вітчизняних організаціях і багато в чому обумовила падіння творчої активності³. Після набуття Україною незалежності було здійснено багато важливих кроків з розробки та прийняття нормативних актів стосовно охорони промислової власності, які б відповідали міжнародним стандартам у цій сфері. Зокрема, було прийнято Закон України «Про власність», який встановив два важливих положення: 1) результати інтелектуальної діяльності є об'єктами права власності; 2) дав приблизний перелік результатів інтелектуальної діяльності, яким надається правова охорона передусім цим Законом⁴. Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. було затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні. Важливе значення мало прийняття Закону України «Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності» від 13 грудня 1991 р., метою якого було створення правових основ державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності, та основні засади якого було покладено в основу Закону України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 року. Крім того, було прийнято пакет законів з промислової власності, серед яких Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин». На сьогодні ці закони, до яких з часу їх прийняття було внесено ряд законодавчих змін, становлять основу правового регулювання промислової власності у нашій державі.

Однак, незважаючи на активну правотворчу роботу, проведену у даній сфері, національна система управління промисловою власністю залишається недосконалою, про що свідчить інтелектуальна міграція українців, дуже низькі позиції України в міжнародних рейтингах країн за рівнем охорони інтелектуальної власності, недостатня інноваційна активність вітчизняних підприємств.

Однією з важливих передумов ефективного державного управління промисловою власністю є налагоджена організаційна структура уповноважених органів. Відповідно до Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., незалежно від політичного й економічного устрою держави, за реалізації державної політики у сфері промислової власності необхідно утворити спеціалізовану установу – патентне відомство. На сьогодні організація системи управління промисловою власністю в Україні має значні недоліки, а сама структура органів не відповідає тій структурі, що є загальноприйнятною серед розвинених країн світу. Функції патентного відомства, як свідчить досвід більшості країн світу, виконує один орган, що наділений досить широким колом повноважень: від експертизи та реєстрації об'єктів промислової власності до захисту прав їх власників та сприяння комерціалізації даних об'єктів. В Україні функції патентного відомства частково виконують: Міністерство освіти і науки України; Державна служба інтелектуальної власності України, до сфери управління якого віднесено ДП «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) та ДП «Інтелзахист». Такий несистемний підхід у побудові структури органів призводить до законодавчих колізій у визначенні їх функцій, відсутності координації між ними. Крім того, Державна служба інтелектуальної власності наділена повноваженнями у сфері державного управління та охорони авторського права та суміжних прав, що вказує на невідповідність даного органу усталеному у світі поняттю патентного відомства.

На нашу думку, в Україні має бути створено самостійне патентне відомство, наділене широкими повноваженнями у сфері управління та захисту промислової власності. Для цього необхідно реорганізувати ДСІВ і Укрпатент, утворивши єдиний орган шляхом об'єднання їх функцій та передати функції з управління авторським правом та суміжними правами окремому спеціалізованому органу – Українському агентству з авторських та суміжних прав, відділивши його від сфери управління ДСІВ.

Також вимагає удосконалення система судового захисту і судових експертиз об'єктів промислової власності. Далеко не в усіх господарських судах запроваджено відповідну спеціалізацію і налагоджено систему навчання та підвищення кваліфікації суддів, які забезпечують вирішення спорів, пов'язаних з дотриманням

прав інтелектуальної власності. При цьому, на нашу думку, створення спеціалізованих судів, які б розглядали справи з питань інтелектуальної власності, про що вже давно дискутують науковці, не є обґрунтованою необхідністю. Більш актуальним є питання забезпечення належного рівня фахової підготовки суддів, працівників органів МВС, СБУ, державної фіскальної служби та інших спеціалістів, діяльність яких пов'язана з відносинами інтелектуальної власності. Оскільки розгляд більшості спорів про порушення прав інтелектуальної власності має місце в господарських судах, ми вважаємо, що в кожному діючому господарському суді має бути запроваджена обов'язкова спеціалізація зі здійснення провадження щодо даної категорії справ. У зв'язку з цим ст. 18 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» необхідно доповнити положенням про обов'язкове обрання не менше двох суддів, які мають відповідну кваліфікацію для розгляду спорів щодо порушення прав інтелектуальної власності.

Важливою складовою в системі державного управління промисловою власністю є діяльність митних органів з недопущення та припинення правопорушень в даній сфері, що здійснюються під час перетину товарами митного кордону країни. Дані правопорушення (імпорт, експорт контрафактних товарів) є одними з найпоширеніших порушень прав інтелектуальної власності. Тому необхідним кроком для їх попередження й виявлення, на нашу думку, поряд із забезпеченням належної фахової підготовки працівників, має стати розширення структурного підрозділу митних органів з питань захисту прав інтелектуальної власності.

Все це потребує розроблення відповідної державної політики та забезпечення належної координації органів державного управління.

Аналіз структури капіталу найбагатших корпорацій у світі свідчить про те, що якщо раніше (у 50–70-х роках минулого століття) основою їх капіталу були матеріальні активи у вигляді значних за розмірами об'єктів нерухомості, засобів виробництва тощо, то з 90-х років основу капіталу найбільших світових корпорацій становлять саме нематеріальні активи – патенти на винаходи, промислові зразки; торговельні марки; технології ноу-хау, гудвіл. Про розуміння важливості розробки та впровадження у виробництво наукових досягнень свідчить значне збільшення видатків на наукові дослідження таких компаній, як «Дженерал Моторс», «Майкрософт», «Інтел», «ІВМ», «Форд» тощо.

Яким же чином державне управління промисловою власністю впливає на процеси інноваційної діяльності? Інтелектуальна власність, на наше переконання, є підґрунтям інноваційних зрушень в економіці інформаційного суспільства, становлення якого ми спостерігаємо сьогодні. Найяскравіше даний взаємозв'язок простежується за традиційної моделі інноваційного розвитку. Це модель повного інноваційного циклу – від формування інноваційної ідеї до масового виробництва готового продукту. Як правило, ця модель містить у собі всі компоненти структури інноваційної системи: фундаментальну й прикладну науку, дослідження і розробки, виробництво дослідного зразка і масове виробництво, а також різних типів структури експертизи, фінансування і відтворення кадрів. Найкращим прикладом традиційної моделі є національна інноваційна система США.

Основою функціонування національної інноваційної системи в США є університети, інститути вищих досліджень, державні лабораторії, дослідницькі корпорації та дослідницькі структурні підрозділи всередині окремих корпорацій. Така наукова та інноваційна активність в США підтримується державою через діяльність державних науково-дослідних центрів, через державне фінансування, стимулювання інноваційної активності підприємств завдяки забезпеченню патентної охорони їх досягнень.

Серед відмінностей в системах державного управління промисловою власністю США та України є:

1. Значно вищі, порівняно з вітчизняним законодавством, суми штрафів у випадку порушення прав патентовласників. У разі «зловмисного порушення» (*willful infringement*) стягнення за заподіяну шкоду відбувається в потрібному розмірі.

2. Порушення патенту в США прийнято поділяти на прямі (*direct*) й допоміжні (*contributory*). Останні, наприклад, спостерігаються тоді, коли якась особа свідомо постачає компоненти безпосередньому порушникові, знаючи, що той використовує їх з метою порушення патенту⁵.

3. Більш надійний судовий захист отриманих патентів: американський суд скоріше стане на бік патентовласника, ніж його опонента, що робить патент особливо сильним інструментом ринкової боротьби саме в межах американської правової системи.

Інноваційна діяльність вимагає значних капіталовкладень для підприємств, тому гарантії захисту патентних прав мають насамперед економічний характер. Надійний захист патентних прав в США та досить проста процедура патентування сприяли заохоченню американських підприємств здійснювати наукові дослідження та розробки, впроваджувати їх у виробництво. Протягом багатьох років США очолює рейтинг країн за кількістю виданих патентів.

Отже, за умов орієнтації економічної політики держави на модель інноваційного розвитку основними завданнями державного управління промисловою власністю мають стати:

- сприяння комерціалізації об'єктів промислової власності;
- гармонізація відносин між державою, наукою і бізнесом в інтересах розвитку високих технологій;
- забезпечення оптимального співвідношення державного управління та ринкових механізмів для активізації інноваційних процесів;
- створення розгалуженої інфраструктури ринку промислової власності;
- гарантування ефективної системи захисту прав на об'єкти промислової власності від незаконних посягань.

Вказані завдання, на нашу думку, мають бути покладені на реорганізоване патентне відомство, а його функції не повинні вичерпувати себе на етапі видачі охоронного документа, як це можна спостерігати зараз.

Численні колізії, прогалини, недосконалість юридичної техніки в системі законодавства, що регулює питання охорони та захисту об'єктів промислової власності й досі, не зважаючи на досить активну правотворчу діяльність в даній сфері, справляють значний негативний вплив на рівень їх правової охорони та, як наслідок, на рівень інноваційної діяльності в нашій країні. Серед змін, які, на нашу думку, є необхідними для подолання таких несприятливих тенденцій, потрібно виділити наступні:

1) усунення протиріч між нормами ЦК України та ГК України з нормами спеціального законодавства. Зокрема,

– у п. 3 ст. 156 ГК України усунути невідповідність вказаних способів використання винаходів, промислових зразків, корисних моделей положенням Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (п. 2 ст. 28) та Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» (п. 2 ст. 20), виклавши п. 3 ст. 156 ГК України в наступній редакції: «Способи та порядок використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка у сфері господарювання визначаються спеціальним законодавством України»;

– усунути колізію (про яку неодноразово згадувалося юристами, однак яка досі залишається невиправленою) між ст. 429 ЦК та ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 8 «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а саме, визначити в законах, що право на службові винаходи (корисні моделі і промислові зразки відповідно), зокрема право на одержання патенту, належить працівнику, який його створив та роботодавцю спільно, як це вказано в ЦК України;

2) поняття «винаходу», що міститься в ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» необхідно, на нашу думку, викласти у наступній редакції: «– це результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології, що відповідає умовам надання правової охорони, визначеним цим Законом»;

3) з метою оптимізації діяльності ДСІВ під час здійснення процедури реєстрації промислових зразків, на нашу думку, доцільним є усунення обмеження, що міститься у ч. 3 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» щодо так званої «вимоги єдності». Необхідно надати можливість заявникам здійснювати множинну реєстрацію, тобто реєстрацію декількох промислових зразків за однією заявкою в межах одного класу МКПЗ, як це визначено у ч. 4 ст. 5 Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків. А також надати заявнику право на поділ такої заявки у необхідних випадках.

Дані зміни є далеко неповним переліком кроків на шляху удосконалення державного управління промисловою власністю. Тому порушені в даній роботі питання мають стати предметом подальших наукових досліджень з метою підготовки та впровадження необхідних ефективних змін в даній сфері. Адже саме наявність ефективної налагодженої системи державного управління промисловою власністю є ключовим елементом для стимулювання інноваційної діяльності в країні та досягнення прогресу в усіх галузях економіки.

¹ Мілевська Т. С. Моделі інноваційного розвитку економіки / Т. С. Мілевська // Бізнес Інформ. – 2012. – № 7. – С. 44–47 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_7_11

² Можаровська Н. О. Проблеми формування та реалізації національної інноваційної системи України / Н. О. Можаровська // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 3. – С. 203–207. – С. 203.

³ Крайнев П. П. Формування системи управління промисловою власністю : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / П. П. Крайнев. – К., 2002. – 15 с. – С. 3.

⁴ Солошенко П. В. Система державного управління інтелектуальною власністю в Україні / П. В. Солошенко, А. З. Шайхатдінов // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць : у 3-х т. / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – Т. 1. – С. 187–193. – С. 188.

⁵ Дахно І. І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / І. І. Дахно ; 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 278 с. – С. 21.

Резюме

Охотнікова О. М., Щава А. В. Правові аспекти державного управління промисловою власністю на шляху до інноваційної моделі розвитку економіки.

Стаття присвячена аналізу взаємозв'язку та ролі державного управління промисловою власністю для побудови інноваційної моделі розвитку економіки. На підставі проведеного дослідження сформульовано пропозиції щодо внесення законодавчих змін, спрямованих на удосконалення державного управління у сфері промислової власності.

Ключові слова: державне управління, промислова власність, інноваційна модель розвитку економіки.

Резюме

Охотнікова Е. Н., Щава А. В. Правовые аспекты государственного управления промышленной собственностью на пути к инновационной модели развития экономики.

Статья посвящена анализу взаимосвязи и роли государственного управления промышленной собственностью для построения инновационной модели развития экономики. На основании проведенного исследования сформулированы предложения по внесению законодательных изменений, направленных на совершенствование государственного управления в сфере промышленной собственности.

Ключевые слова: государственное управление, промышленная собственность, инновационная модель развития экономики.

Summary

Ohotnikova O., Shchava A. Legal aspects of state governance of industrial property as a way to create innovative model of economic development.

The article is devoted to the analysis of the role state governance may play to help create an innovative model of economic development. In order to improve the state governance of industrial property the proposals for legislation changes have been given under this research.

Key words: state governance, industrial property, innovative model of economic development.

УДК 342.97

О. В. РАКУЛ

Оксана Володимирівна Ракул, кандидат юридичних наук, здобувач Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛІЗАЦІЯ УЧАСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ У ФОРМУВАННІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Залучення громадськості до питань формування фіскальної політики є досить новою проблематикою для України. Демократизація системи місцевого управління та прозорість прийняття рішень на місцях активно підтримується в Україні шляхом реалізації різноманітних проектів розвитку, що фінансуються багатосторонніми, двосторонніми донорами та міжнародними неурядовими організаціями¹. Зважаючи на те, що держава уповноважує місцеву владу забезпечувати населення певним набором суспільних благ з урахуванням особливостей місцевого або регіонального характеру, побудова фіскальної політики держави має відбуватись з урахуванням фіскальних інтересів місцевого рівня. Тому формування та реалізація ефективної фіскальної політики держави можливі лише за умови оптимізації цього процесу на рівні територіальної громади. Водночас розробити та реалізувати в певній територіальній громаді таку фіскальну політику, в якій було б враховано її актуальні потреби та інтереси, можливо лише за умов спільної праці представників органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань. Тому в контексті ефективного залучення громадян у процес формування та реалізації фіскальної політики держави діяльність громадських організацій має ключове значення.

Окремих аспектам участі громадських організацій у формуванні фіскальної політики приділяли увагу як вітчизняні, так і іноземні науковці, зокрема: В. М. Бесчастний, О. В. Голинська, І. В. Литвинчук, І. З. Сторонянська, І. Я. Ткачук.

Проте питання участі об'єднань громадян у формуванні та реалізації фіскальної політики висвітлені недостатньо. Зокрема, не систематизовано інформацію щодо форм участі об'єднань громадян у досліджуваному процесі.

Метою статті є визначення найбільш оптимальних форм участі громадськості у формуванні фіскальної політики окремої територіальної громади та держави в цілому. Підвищення ролі громадян у розробці місцевої політики характерне для кращих європейських практик управління територіями. Це відбувається не лише через делегування повноважень обраним представникам, а й через різноманітні інструменти безпосереднього залучення громад. При цьому відповідно до запропонованого у Кодексі кращих практик громадської участі у процесі прийняття рішень Ради Європи найбільш оптимальним є залучення їх у таких формах²:

– консультації – обговорення представниками громади разом з представниками органів державної влади проблем громади та шляхів їх вирішення. Зазначене допоможе місцевій владі зібрати та узагальнити позиції представників громади з різних питань. Консультації можуть відбуватись у формі громадських слухань, експертних семінарів, комітетських зустрічей, конференцій, роботи фокус-груп у конкретних секторах тощо. Питання, заплановані для обговорення у формі діалогу, зазвичай, визначаються органами державної влади;

– діалог – використовується для виявлення думки громади із загальних питань, які не стосуються конкретних проектів. Широкий діалог, як правило, не пов'язаний з конкретним питанням, але він дає можливість органам влади обговорити з громадськими організаціями загальні питання, які стосуються життєдіяльності громади. За результатами проведення широкого діалогу доцільним є організація діалогу-співпраці, який є більш сфокусованим та будується навколо специфічного питання, сформульованого за результатами широкого діалогу. Особливістю діалогу, як форми співпраці органів державної влади з представниками громади, є те, що питання, які пропонуються до діалогу, можуть бути окреслені як органами державної влади, так і представниками громади, у тому числі громадськими організаціями.

Водночас, на думку опитаних респондентів (представників громадських об'єднань), доцільним є участь громадськості у досліджуваному процесі у наступних формах: дискусії у фокус-групах; теледебати, які